

УДК 321.01:65.012.12

О. А. Мельниченко,

д.держ.упр., проф.,

*професор кафедри економічної політики та менеджменту ХарPI НАДУ,
м. Харків*

АНТИКРИЗОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ: СУТНІСТЬ ТА ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ

Уточнено сутність поняття “криза”. Узагальнено сутнісні ознаки антикризового управління, перелік його підсистем, принципів і форм, а також етапів, важелів, заходів реалізації антикризової політики держави. Визначено пріоритетні її напрями.

Ключові слова: криза, антикризове управління, антикризова політика держави, пріоритетні напрями.

Нинішній період своєї незалежності Україна потерпала від низки криз: економічної кризи, зумовленої розривом господарських зв'язків і гіперінфляцією (1993–1994 рр.); фінансової кризи боргової природи (1998–1999 рр.); глобальної фінансової кризи, яка оголила внутрішні економічні проблеми, що є наслідком глибокої рецесії в національній економіці (2008–2009 рр.); економіко-політичної кризи, зумовленої анексією Криму та проведенням АТО на Донбасі (2014–2015 рр.). Хоча країна здолала негативні ефекти попередніх криз, але її населення “так і не стало єдиною багатонаціональною сім'єю, політичною нацією, тобто сукупністю громадян держави, згуртованих спільною волею жити й рухатися в майбутнє разом, гордих за свою країну. Катастрофічне падіння обсягів виробництва, зниження ділової активності суб'єктів господарювання, масштабне безробіття, “параліч” платіжно-розрахункової системи й криза банківської ліквідності, скорочення імпорту та експорту, зменшення доходів бюджету і валютних надходжень при значному нагромадженні зовнішньої та внутрішньої заборгованості, істотне зниження реальних доходів і рівня життя населення не лише засвідчили нерациональність структури та рівня розвитку окремих елементів і підсистем економіки, а й чітко відобразили недоліки та прорахунки” [29, с. 4] в антикризовій політиці держави, що й актуалізує дану проблематику.

Проблематика виходу з економічних криз і подолання загроз їхнього виникнення стала наріжним каменем дисертаційних досліджень з державного управління (В. Шарий), економіки (О. Головченко, Н. Дудко, А. Ігольников, О. Кузнецов, В. Мазуренко, О. Манойленко, В. Стіпахно, С. Хвалінський) та ін. Саме недостатня її вивченість є вагомою причиною збереження значного інтересу до цієї проблематики. Зокрема, А. Городецький конкретизує дилеми державної економічної політики та визначає роль продуктивності праці як основи посткризового інноваційного зростання [10]. Є. Кузнецовим досліджені сутності кризи підприємства та визначені основні чинники, що її спричиняють у сучасних умовах господарювання [17]. Г. Ортіна обґрунтовує основні складові антикризового потенціалу реального сектора економіки [3]. В. Тарасевич пропонує найважливіші орієнтири та напрями виходу країни та національної економіки зі стану системної кризогенної неадекватності [33]. Л. Фурдичко визначає основні напрями політики держави щодо безпеки національної

економіки в умовах кризи [36]. О. Шапуровим запропонована концепція антикризового управління на основі взаємодії системи латентних процесів і системи діагностики явних загроз [39].

Відаючи належне напрацюванням вітчизняних науковців, слід наголосити на існуванні дефіциту комплексних досліджень у цій царині, а відтак, необхідності продовження наукових розвідок за цією проблематикою.

Метою статті є розроблення рекомендацій з удосконалення державної політики щодо зниження негативних ефектів від економічних криз. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання: 1) уточнити сутність поняття “криза”; 2) узагальнити: сутнісні ознаки антикризового управління; узагальнити перелік його підсистем, принципів і форм, а також етапів, важелів і заходів реалізації антикризової політики держави; 3) визначити пріоритетні її напрями.

Хоча ця проблематика не нова для вітчизняної науки, але на сьогодні відсутнє усталене тлумачення поняття “антикризова політика держави”. Оскільки більшість складних утворень є узагальненим відображенням його складових, убачається за доцільне сутність цього поняття розкрити через зміст його складових: “державна політика”, “протидія кризам”.

Більшість словників витлумачують кризу як різку зміну звичайного стану речей; порушення стабільності; злам, розклад, занепад, загострення (політичних, економічних, соціальних) протиріч. При цьому більшість науковців виділяє такі ознаки кризи: явище та процес [20]; невід’ємний етап циклічного розвитку системи [18; 38]; переламний етап функціонування [37]; зовнішній і внутрішній вплив [30; 37]; локальний чи глобальний характер; різний вплив на суб’єктів господарювання [20]; момент дезорганізації системи, фактор її самоорганізації [4]; крайнє загострення протиріч [2]; неузгодженість діяльності окремих систем [3]; відображення суперечності функціонування й розвитку [19]; хиткий [30], складний, загострений стан, різкий злам або занепад [16]; загроза життєстійкості [2; 3]; руйнування старого [20] і стимулювання якісних трансформацій [9; 20; 30; 38]; потреба в якісно новому реагуванні [37].

Як не парадоксально, кризи можуть мати позитивний характер: “персонал здобуває досвід антикризової діяльності, розробляються та апробуються нові антикризові методики, а підприємство виходить із кризи сильнішим, мобільнішим, ефективнішим або ж перестає існувати” [40, с. 17–18]. Але “більшість науковців розглядає кризи виключно з негативної сторони” [17, с. 61], оскільки ті, залежно від їхньої “стадії та глибини” [20, с. 14], завдають певної шкоди національним економікам, що змушує держави й представників бізнесу протидіяти цьому суспільному феномену, тобто перешкоджати йому.

Намагання влади та бізнесу протидіяти негативним виявам попередніх і поточних криз, а також попередити такі прояви в майбутньому, реалізуються через *антикризове управління*, якому притаманні такі сутнісні ознаки: процес [15]; розроблення й реалізація заходів [2; 5; 15; 39; 42]; раціональність [42]; новаторство [2]; оперативний [2; 8], попереджувальний, стратегічний і тактичний [8] механізми [8; 15] управління [2; 8; 19; 26; 43]; передбачення [2] й запобігання небезпеці кризи [15; 43]; виявлення [39] та діагностика загроз [8; 19; 39; 43] і аналіз їх симптомів [2]; зниження негативних наслідків кризи [2; 39]; недопущення банкрутства [19; 43]; стабілізація [8; 39]; відновлення платоспроможності та достатнього рівня фінансової стійкості [5; 15; 19]; виведення з кризи [5; 8; 15; 19; 26; 42]; стимулювання подальшого розвитку [2; 26].

Проведені узагальнення публікацій за даною проблематикою дозволили виділити таке:

– *види антикризового управління*: кризове управління, попереджувальне чи ризикове управління [39];

– *підсистеми антикризового управління*: антикризовий виробничий менеджмент [5]; антикризовий фінансово-економічний менеджмент; антикризовий (у тому числі інноваційний) менеджмент; антикризове управління персоналом [5; 19; 25]; антикризове операційне управління [19]; антикризове організаційне управління [5; 19; 42]; антикризова інвестиційна політика; антикризовий (у тому числі організаційно-виробничий) маркетинг; діагностика фінансового стану та оцінювання перспективи його розвитку [5; 25; 31; 42]; аналіз зовнішнього середовища та потенційних конкурентних переваг для вибору стратегії розвитку; бізнес-планування підвищення конкурентоспроможних переваг і фінансового оздоровлення [42]; організація ліквідація [31];

– *принципи антикризового управління*: багатоваріантності й допустимості ризику; маркетингової орієнтації виробництва; мотивації; об'єктивності та реалістичності оцінювання ситуації; полісу кризи; упередження розв'язання проблем; формування сприятливих можливостей; часових обмежень [1; 6; 28; 34]; оптимальності [1; 6; 28; 34; 39]; адекватності реагування на реальні загрози; повної реалізації внутрішніх можливостей; ранньої діагностики кризових явищ; терміновості реагування на кризові явища [13]; динамічної стійкості та протидії кризі; змінюваності; зняття енергії та елімінації; інерції та стабільності; концентрації, збалансування та інтеграції; обмеження інформованості [20]; діагностики та моніторингу антикризового управління; ефективності; послідовності реагування; системності [39]; взаємодоповнюваність ринкової дисципліни і державного регулювання; повнота охоплення; спрямованість на стимули агентів ринку [7]; дотримання загальнодержавних інтересів; науковості; прозорості; рівності; самостійності [24];

– *форми антикризового управління*: корпоративне управління, антикризова політика держави;

– *етапи антикризової політики держави*: визначення ступеня та глибини кризи; діагностика явних загроз; ідентифікація стадії розвитку кризи; застосування відповідних стабілізаційних механізмів; оцінювання ефективності застосування відповідних механізмів [39];

– *важелі антикризової політики держави*: регуляторні; стабілізаційні; трансформаційні [20];

– *заходи антикризової політики держави*: викуп проблемних активів; вливання капіталу; надання ліквідності центральним банком; поширення державних гарантій на певні види зобов'язань фінансових установ; розширення схем гарантування депозитів [7]; бар'єри для злиття й поглинання; валютні інтервенції; введення адміністративних заходів; встановлення лімітів; встановлення різних імпорتنних та експортних тарифів; грошова емісія та стерилізація грошової маси; державні замовлення та закупівлі; здійснення політики прискореної амортизації; ліцензування та квотування; надбавки, дотації, позики; пільги в оподаткуванні та кредитуванні; регулювання цін; цільові субсидії [22].

Глобальна фінансова криза (2008–2009 рр.) особливо гостро поставила проблему ролі держави в ринковій економіці. Однак, “як показує світовий досвід, тільки держава може розробляти й організувати реалізацію довгострокової стратегії економічного та

соціального розвитку. Саме держава якнайповніше виражає загальнонаціональні інтереси, визначає формат реалізації приватних інтересів, несе відповідальність за вектор економічного та соціального розвитку. Держава має бути дійовим засобом як перебудови продуктивних сил, науково-технічного вдосконалення виробництва, так і серйозних змін у фінансово-економічній сфері” [29, с. 6]. “Держава як економічний суб’єкт забезпечує собі роль активного учасника ринку, виступаючи на ньому як споживач, продавець, власник, менеджер, роботодавець, суб’єкт створення й споживання публічних благ тощо. Саме тому вона зацікавлена в сприятливих та ефективних умовах функціонування ринкових інститутів і закріпленні кращих бізнес-моделей” [35, с. 10]. Досягненню цієї та інших цілей послуговує відповідна *державна політика* – “напрям дій або утримання від них, обраний органами державної влади для розв’язування певної проблеми або сукупності взаємопов’язаних проблем” [14, с. 122].

Для результативної протидії кризам необхідно враховувати їх природу, тобто об’єктивні, суб’єктивні [18]; внутрішні, зовнішні загрози [5; 18; 23; 40]; демографічні, енергетичні, інформаційні, культурні, маркетингові, науково-технічні, правові, природничі, ринкові, технологічні, управлінські, фінансові [18]; національно-релігійні [4], військові, екологічні, організаційні, соціально-економічні, суспільно-політичні чинники [4; 18], специфічні ризики та ризики економічного зростання, зовнішнього сектора економіки, фінансової системи, функціонування системи державного управління, цінової стабільності [23]; виклики розвитку, гуманітарні виклики та виклики нового світового ладу [10]. Погодьмось, що “роль і значення деяких чинників змінюються з плином часу залежно від різних економічних та історичних умов розвитку суспільного виробництва” [18]. При цьому “процес виникнення криз і характер їх перебігу взаємообумовлений закономірностями розвитку бізнес-структур і зміною характеристик зовнішніх чинників, що носить циклічний (закономірний), системний (структурний) і ситуаційний характер. У підґрунті виникнення кризових явищ є фундаментальний принцип асиметрії, що відображається як у неспівпадінні циклів виробництва, споживання й обігу, функціонування та розвитку соціально-економічних систем різних економічних рівнів, інтересів суб’єктів господарських відносин, розбалансуванні структурних елементів, що дозволило виділити комплекс протиріч, які полягають у базисі циклічного та системного характеру розвитку кризи” [20, с. 13].

“Обсяги й масштаби проблем, що стоять перед Україною, вимагають від держави і суспільства розробки та затвердження єдиної комплексної довгострокової програми реформ, яка не обмежувалася б рамками циклів передвиборних кампаній, а забезпечувала спадкоємність при змінах складу уряду” [29, с. 5]. Ситуація ускладнюється через стагнацію національної економіки, недосконалість її структури, зростання диференціації територій за рівнем їхньої розвиненості, що в сукупності лише посилює протистояння між стратами щодо вирішення проблем економічного, ідеологічного, політичного, релігійного, соціального та іншого характеру.

До того ж країна “переживає процес швидкого перетворення на периферію світової капіталістичної системи. Неоліберальні реформи, які включали приватизацію, лібералізацію фінансів і торгівлі, дерегуляцію економіки, мали на меті відкрити транснаціональному капіталу нові, до того закриті для нього сфери діяльності, вбудувати країни з перехідною економікою у світову капіталістичну систему на позиціях експлуатованої периферії. Для цього Українську державу і було усунено від управління економікою за порадами “друзів” [29, с. 6–7]. Однак результати таких зрушень невтішні.

“Технологічна й структурна відсталість, досить високий ступінь соціального неблагополуччя, масштабна бідність, соціальні контрасти, прогресуюча комерціалізація соціальної інфраструктури, зниження доступності послуг освіти, охорони здоров’я, якісного відпочинку, споживацька модель розвитку, розшарування населення за рівнем добробуту, розрив доходів і рівня продуктивності праці, упав престиж робітничих, технічних та інженерних професій” [10, с. 75]. “У світогосподарських зв’язках Україна зберігає статус постачальника сировини й ринку збуту для країн Заходу. Технологічний розвиток вітчизняної промисловості дедалі більшою мірою починає залежати від інтелектуальної продукції інших країн. Обладнання, машини, технологічний досвід, ноу-хау дедалі частіше купують у більш розвинених державах. Однак країна, концепція управління якої спирається на імпорتنу техніку й технологію, незмінно опиняється в залежному становищі від промислово розвинених країн. Таким чином, консервація технічної відсталості викликає й економічну відсталість держави” [12, с. 7]. За цих умов без відродження духовності ніяка влада не зможе модернізувати економіку.

Для того щоб “Україна не залишилася на периферії глобального прогресу і нового устрою світового господарства, у стратегії її розвитку необхідно враховувати, що механізм міжнародних економічних відносин у XXI ст. кардинально змінюється і все більше базується на високому ступені координації регулятивних дій як в окремо взятій країні, так і між країнами, але при цьому кожна держава дбає, насамперед, про захист своїх національних інтересів. Відтак, Україна повинна розробити і впровадити інституційно-ринкову модель економічного відновлення на основі пріоритету національних інтересів, яка надасть можливість протистояти сучасним викликам глобалізації та позиціонувати себе у глобалізованому світі, не опинившись у ролі придатка світової економіки” [11, с. 9]. виправити ситуацію можливо лише за умови консолідації держави, бізнесу та громадськості під час реалізації антикризової політики держави за такими пріоритетними напрямками:

- відновлення просторової стійкості на первісному або новому рівні;
- інтеграція у більш масштабні корпоративні структури, їхня елімінація як стійких форм організації діяльності [20];
- визначення стратегічних цілей та засобів розвитку;
- забезпечення економічної безпеки, нейтралізація загроз і чинників нестабільності;
- підтримка макроекономічної та структурної рівноваги в тій частині, у якій ринковий механізм виявляється безсилим;
- підтримка національного бізнесу в зовнішньоекономічній сфері, координація його діяльності для досягнення конкурентоспроможності вітчизняної економіки в умовах глобалізації світового господарства;
- формування й забезпечення економічного порядку завдяки розробленню та гарантуванню реалізації норм і правил поведінки у відносинах економічних агентів;
- формування сприятливого інвестиційного й підприємницького клімату, а також сприятливих соціальних умов функціонування економіки (у тому числі соціальну підтримку цілей і засобів реалізації національної стратегії) [41];
- скорочення споживання енергетичних ресурсів;
- недопущення необгрунтованого ціноутворення;
- структурна перебудова економіки і модернізація виробництва на основі технологій V та VI укладів;
- розширення внутрішнього ринку і створення інвестиційної системи, що спиратиметься на внутрішні джерела фінансування.

Отже, на підставі результатів дослідження сутнісних характеристик вживаного поняттєвого апарату дістало подальшого розвитку тлумачення поняття “криза”, під яким слід розуміти істотне, циклічне погіршення стану економіки, що є загрозою життєдіяльності для окремих її суб’єктів.

Кризи, що виникають час від часу під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників, відіграють важливу роль у розвитку економік, сприяючи “витісненню” з ринку “слабких” гравців та оновленню асортименту продукції та матеріально-технологічної бази суб’єктів господарювання.

Під *антикризовою політикою держави* слід розуміти “напрямок дій органів державної влади з розробки і реалізації комплексу заходів, спрямованих на передбачення та попередження криз, а у разі їх настання – мінімізацію негативних ефектів, поступовий перехід до економічного розвитку” [21, с. 319].

Наявна в Україні ситуація є відображенням як нагромаджених внутрішніх економічних і політичних проблем, так і негативного впливу нещодавньої глобальної фінансової кризи, без вирішення яких неможливо сподіватись на швидке виведення національної економіки з економічної кризи.

Антикризова політика держави має використовувати наявні резерви національної економіки та створювати нові можливості для її збалансованого розвитку.

Продовження наукових розвідок за даною проблематикою сприятиме дальшому поліпшенню впливу держави на соціально-економічну ситуацію в країні.

Література:

1. *Александров Г. А.* Антикризисное управление: теория, практика, инфраструктура / Г. А. Александров. – М. : Бек, 2007. – 544 с.
2. Антикризисное управление : учебник / Э. М. Коротков, А. А. Беляев, Д. В. Валовой [и др.]. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 432 с.
3. *Балашов А. П.* Антикризисное управление : учеб. пособие / А. П. Балашов. – Новосибирск : ГУП РПО СОСХН, 2004. – 176 с.
4. *Белай С. В.* Державні механізми протидії кризовим явищам соціально-економічного характеру: теорія, методологія, практика : монографія / С. В. Белай. – Х. : Вид-во НАНГУ, 2015. – 349 с.
5. *Бланк И. А.* Финансовый менеджмент : учебник / И. А. Бланк. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Эльга ; Ника-Центр, 2004. – 656 с.
6. *Бляхман Л. С.* Основы функционального и антикризисного менеджмента : учеб. пособие / Л. С. Бляхман. – М. : Изд-во Михайлова В. А., 2007. – 380 с.
7. *Богдан Т. П.* Глобальна фінансова криза та виклики для економічної політики в посткризовий період / Т. П. Богдан // *Фінанси України.* – 2010. – № 6. – С. 3–14.
8. *Большаков А. С.* Антикризисное управление : финансовый аспект : монография / А. С. Большаков. – СПб. : Изд-во СПбГУП, 2005. – 132 с.
9. *Гаврилюк О. В.* Стратегії мінімізації негативних наслідків кризи / О. В. Гаврилюк // *Регіональна економіка.* – 2009. – № 2. – С. 7–13.
10. *Городецький А. Є.* Антикризове регулювання і моделі посткризового розвитку Росії / А. Є. Городецький // *Економіка України.* – 2013. – № 4. – С. 67–79.
11. *Грищенко А. А.* Міжнародна координація розвитку національних економік як умова попередження глобальних фінансово-економічних криз / А. А. Грищенко // *Актуальні проблеми економіки* – 2010. – № 9. – С. 3–11.
12. *Денисенко М. П.* Глобальна велика депресія – криза неоліберальної системи господарювання / М. П. Денисенко // *Економіка та держава.* – 2009. – № 1. – С. 6–8.
13. *Добровольська О. В.* Антикризове управління підприємством: сутність, етапи здійснення та основні антикризові заходи / О. В. Добровольська, А. М. Лисовська // *Економічний форум.* – 2012. – № 2. – С. 288–292.
14. *Енциклопедія державного управління* : у 8 т. Т. 4 : *Галузеве управління* / [наук.-ред. колегія : М. М. Іжа (співголова), В. Г. Бодров (співголова) та ін.]; НАДУ. – К. : Вид-во НАДУ, 2011. – 648 с.

15. Енциклопедія державного управління : у 8 т. Т. 8 : Публічне врядування / [наук.-ред. кол. : В. С. Загорський (голова), С. О. Телешун (співголова) та ін.] ; НАДУ. – Львів : Вид-во ЛРІДУ НАДУ, 2011. – 630 с.
16. *Іванюта С. М.* Антикризове управління : навч. посіб. / С. М. Іванюта. – К. : ЦУЛ, 2007. – 288 с.
17. *Кузнєцов Є. С.* Сутність поняття “криза підприємства” та основні чинники її виникнення / Є. С. Кузнєцов // *Економіка та держава.* – 2013. – № 3. – С. 60–63.
18. *Кузнєцова Л.* Цінові шоки 2006–2009 рр. та їх наслідки для економіки України / Л. Кузнєцова // *Економіка України.* – 2010. – № 3. – С. 60–73.
19. *Лігоненко Л. О.* Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій : монографія / Л. О. Лігоненко. – К. : Вид-во КНТЕУ, 2001. – 580 с.
20. *Манойленко О. В.* Антикризове управління у корпоративному секторі економіки : автореф. дис. ... д.е.н. : спец. 08.00.03 “Економіка та управління національним господарством” / О. В. Манойленко. – Х., 2010. – 39 с.
21. *Мельниченко О. А.* Антикризова політика держави: сутність та складові / О. А. Мельниченко // *Становлення сучасного українського суспільства: політичні, управлінські, економічні та правові аспекти : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф., 27 берез. 2015 р. : у 2 ч. Ч. 1.* – К. : Вид-во КНУКіМ, 2015. – С. 317–320.
22. *Мельниченко О. А.* Управління структурними зрушеннями : підручник / О. А. Мельниченко. – Х. : Оберіг, 2013. – 300 с.
23. *Мищенко В. І.* Взаємодія органів державного управління як фактор подолання фінансової кризи / В. І. Мищенко, Р. С. Лисенко // *Фінанси України.* – 2009. – № 1. – С. 50–57.
24. *Новікова Н. Л.* Організаційно-економічні умови соціального відродження села : дис. ... к.е.н. : спец. 08.07.02 “Економіка сільського господарства і АПК” / Н. Л. Новікова. – К., 2005. – 167 с.
25. *Оглобіна В. О.* Теоретичні засади антикризового управління / В. О. Оглобіна // *Держава та регіони.* – 2012. – № 1. – С. 31–35. – (Серія “Економіка та підприємництво”).
26. *Олешко А. А.* Антикризіві програми і плани національних господарств: особливості реалізації та перші результати / А. А. Олешко // *Економіка та держава.* – 2010. – № 1. – С. 23–27.
27. *Ортіна Г. В.* Антикризівий потенціал реального сектора економіки / Г. В. Ортіна // *Інвестиції: практика та досвід.* – 2013. – № 18. – С. 81–84.
28. *Осадча О. А.* Сутність, принципи, функції та методи антикризового управління підприємствами машинобудування / О. А. Осадча // *Актуальні проблеми економіки.* – 2010. – № 11. – С. 148–155.
29. *Осковський В.* Про економічну політику сталого розвитку в Україні / В. Осковський // *Економіка України.* – 2010. – № 6. – С. 4–13.
30. *Попов Р. А.* Кризисный менеджмент индустриальной организации (теоретико-методологический аспект) / Р. А. Попов. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2001. – 32 с.
31. *Семенов Г. А.* Стратегічна програма антикризового управління підприємством / Г. А. Семенов, О. В. Ярошевська // *Держава та регіони.* – 2010. – № 3. – С. 160–167. – (Серія “Економіка та підприємництво”).
32. *Слобода Л. Я.* Класифікація ризиків поглиблення фінансової кризи та характеристика їхнього прояву в Україні / Л. Я. Слобода, Ю. В. Банах // *Регіональна економіка.* – 2009. – № 1. – С. 156–164.
33. *Тарасевич В. М.* Про орієнтири і напрями виходу з кризи / В. М. Тарасевич // *Економіка України.* – 2013. – № 9. – С. 4–17.
34. *Терещенко О. О.* Антикризове фінансове управління на підприємстві : монографія / О. О. Терещенко. – К. : Вид-во КНЕУ, 2004. – 268 с.
35. *Трофимова В. В.* Трансформування економічних функцій держави в умовах становлення глобальної економіки / В. В. Трофимова // *Економіка та держава.* – 2010. – № 5. – С. 8–11.
36. *Фурдичко Л. Є.* Вплив фінансової кризи на економіку держави як потенційної загрози стратегічного рівня / Л. Є. Фурдичко // *Економіка та держава.* – 2013. – № 3. – С. 51–55.
37. *Чернявський А. Д.* Антикризове управління підприємством : навч. посіб. / А. Д. Чернявський. – К. : Вид-во МАУП, 2006. – 256 с.
38. *Чухно А.* Сучасна фінансово-економічна криза: природа, шляхи і методи її подолання / А. Чухно // *Економіка України.* – 2010. – № 1. – С. 4–18.
39. *Шапуров О. О.* Формування концепції антикризового управління на основі взаємодії системи латентних процесів та системи діагностики явних загроз / О. О. Шапуров // *Інвестиції: практика та досвід.* – 2013. – № 23. – С. 35–40.

40. Штангрет А. М. Антикризове управління підприємством : навч. посіб. / А. М. Штангрет, О. І. Копилюк. – К. : Знання, 2007. – 335 с.
41. Экономическая безопасность России в условиях трансформации социальной политики / В. Н. Некрасов, Л. В. Овчарова. – Ростов н/Д. : СКАГС, 2002. – 108 с.
42. Юн Г. Б. Методология антикризисного управления : учеб. пособие / Г. Б. Юн. – М. : Дело, 2004. – 432 с.
43. Keller R. Unternehmenssanierung: außergerichtliche Sanierung und gerichtliche Sanierung / R. Keller. – Berlin : Verl. Neue Wirtschafts-Briefe, 1999. – 271 s.

Melnychenko O. A. The anti-crisis policy of the state: the nature and priorities.

The essence of the 'crisis' concept has been specified. The essential characteristics of crisis management have been generalized with a list of its subsystems, principles and forms, as well as its stages, levers, and means of implementing the anti-crisis policy of the state. Priority directions have been identified.

Key words: crisis, crisis management, anti-crisis policy of state, priority directions.

Надійшла до редколегії 21.04.2015 р.

УДК 351

В. В. Сичова,

д.держ.упр., проф.,

професор кафедри соціальної і гуманітарної політики ХарPI НАДУ,

м. Харків

Н. Ю. Абакумова,

заступник начальника відділу організації працевлаштування населення Харківського міського центру зайнятості,

м. Харків

О. А. Корженко,

студент факультету соціально-економічного управління ХарPI НАДУ,

м. Харків

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАЙНЯТОСТІ МОЛОДІ НА РИНКУ ПРАЦІ М. ХАРКОВА В 2014–2015 РР. (ЗА ДАНИМИ ХАРКІВСЬКОГО МІСЬКОГО ЦЕНТРУ ЗАЙНЯТОСТІ)

Наведено результати гендерної експертизи 1 092 звернень молоді віком 18–25 років до Харківського міського центру зайнятості в 2014–2015 рр. Кількісний, якісний і гендерний дисбаланс на ринку праці м. Харкова характеризується зростанням безробіття серед молодих жінок віком 24–25 років у січні 2015 р.; суперечностями між високим професійно-освітнім рівнем молодих жінок та пропозиціями низькооплачуваних робочих місць; існуванням професійної сегрегації за ознакою статі.

Ключові слова: гендерна експертиза, ринок праці, молодь, зайнятість.

Розвиток молодіжного сегмента ринку праці характеризується не лише посиленням протиріч між попитом на робочу силу молоді та її пропозицією, але й